

Ks. Wojciech Góralski

NOWE KOMPETENCJE TRYBUNAŁU ROTY RZYMSKIEJ

Listem apostolskim wydanym w formie Motu proprio *Quaerit semper* z dnia 30 sierpnia 2011 r. (dokument wszedł w życie 1 października tegoż roku)¹ papież Benedykt XVI, modyfikując Konstytucję apostolską *Pastor bonus* z 28 czerwca 1988 r. papieża Jana Pawła II², przeniósł – na drodze wyłączności – niektóre kompetencje Kongregacji Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów do Trybunału Roty Rzymskiej. Chodzi o kompetencje dotyczące postępowania w sprawach o uzyskanie dyspensy od małżeństwa zawartego i niedopełnionego oraz w sprawach o stwierdzenie nieważności świąteń.

I

Ta innowacja historyczna, jak zauważył bp Antoni Stankiewicz, dziekan Roty Rzymskiej, znajduje swoje oparcie w precedensach natury historyczno-prawnej, które świadczą, że materie przechodzące obecnie do Roty nie są temu Trybunałowi papieskiemu obce. W szczególności, zauważa wymieniony Autor, dziekan Roty Rzymskiej jest – w sprawach o nieważność małżeństwa rozpatrywanych w tejże Rocie – tytulariuszem uprawnienia dołączania (do sprawy *nullitatis matrimonii*), w sposób przyporządkowany (*subordinate*), kwestii *de matrimonio rato et non consummato* i proponowania Ojcu świętemu udzielenie dyspensy. Uprawnienie to zostało udzielone na mocy pisma Sekretarza Stanu, kard. D. Tardini z dnia 11 października 1952 r., ponawiane następnie 5 lipca 1963 r., 26 lipca 1981 r., i ostatnio 30 września 1995 r. Poprzednio, tego rodzaju prerogatywa udzielana była od czasu do czasu przez papieży, tak iż ukształtowała się trwała jury-

¹ Benedictus XVI, Litterae apostolicae Motu proprio datae *Quaerit semper* (30.08.2011), „L'Osservatore Romano” z 28.09.2011 r., s. 7. Dokument ten został także opublikowany w „Communicationes” 43 (2011), s. 289-291.

² Ioannes Paulus II, Constitutio apostolica *Pastor bonus* (28.06.1988), AAS 80 (1988), s. 841-930.

sprudence rotalna w sprawach inkonsumacyjnych, które następnie – w drodze stosowania – przejęła Kongregacja Sakramentów, a następnie Kongregacja Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów³.

O tym, że Rota Rzymska była uważana – od epoki zapoczątkowanej swoją odnową dokonaną przez papieża Piusa X w 1908 r. – za dykasterię posiadającą kompetencje w sprawach inkonsumacyjnych i nieważności święceń – świadczą również, jak przypomniiał Stankiewicz, obowiązujące Normy wymienionego Trybunału z 1994 r., w których, na bazie analogicznych dyspozycji zawartych w poprzednich wydaniach Norm (*Lex propria* z 1908, *Normae* z 1934 i *Normae* z 1982 r.), przewiduje się interwencję obrońcy węzła, ustanowionego na stałe „dla obrony święceń i małżeństwa” (art. 7 § 1) w sprawach, „w których chodzi o nieważność święceń [...] albo o dyspensę *super rato*” (art. 29 § 1)⁴.

De facto Trybunał ten rozpoznawał również niektóre sprawy o nieważność święceń i/lub podjęcia stosownych obowiązków, w charakterze instancji apelacyjnej⁵ lub ze zlecenia papieskiego, poczynając od pierwszej instancji⁶. Ponadto do najstarszych i najbardziej uznawanych źródeł orzecznictwa w przedmiocie nieważności święceń zalicza się dwa wyroki rotalne c. De Grassie: z 15 stycznia 1574 r. i z 22 marca tego samego roku⁷.

II

W części wstępnej Motu proprio *Quaerit semper* Benedykt XVI stwierdził, że Stolica Apostolska zawsze szukała („*Quaerit semper Apostolica Sedes...*”) przystosowania własnej struktury rządzenia do potrzeb duszpasterskich, które w każdym okresie historycznym pojawiały się w życiu Kościoła, zmieniając w związku z tym organizację

³ A. Stankiewicz, *Un'innovazione storica*, „*Communicationes*” 43 (2011), nr 2, s. 369.

⁴ Tamże, s. 369-370.

⁵ Autor wymienił tutaj następujące orzeczenia: c. Prior z 09.08.1922, SRRD 14 (1922), s. 263-272 i c. Florczak z 16.04.1928, SRRD 20 (1928), s. 127-137. Tamże, s. 370.

⁶ Wskazano następujące orzeczenia: c. Jullien z 13.01.1928, SRRD 20 (1928), s. 1-13 i c. Parrillo z 01.08.1928, SRRD 20 (1928), s. 347-355. Tamże.

⁷ Tamże.

kompetencji dykasterii Kurii Rzymskiej. Sobór Watykański II (w Dekrecie *Christus Dominus*, n. 9) taki sposób działania potwierdził, uznając konieczność dostosowania dykasterii do wymagań czasu, krajów i obrządków, zwłaszcza gdy chodzi o ich liczbę, nazwy, kompetencje i własny tryb postępowania oraz wzajemne między nimi uzgadnianie prac⁸.

Idąc za tymi wskazaniem, czytamy następnie w dokumencie, Jan Paweł II podjął dzieło całościowego zreorganizowania Kurii Rzymskiej Konstytucją apostolską *Pastor bonus*, promulgowaną w dniu 28 czerwca 1988 r. Określił w niej kompetencje poszczególnych dykasterii, mając na uwadze promulgowany pięć lat wcześniej Kodeks Prawa Kanonicznego, o odnośne normy, które były wówczas projektowane dla Kościołów Wschodnich. Następnie, dodaje Ustawodawca, poprzez kolejno stanowione przepisy, zarówno przez Jana Pawła II, jak przez niego (Benedykta XVI), modyfikowane były struktura i kompetencje niektórych dykasterii, tak by mogły korzystniej odpowiadać zmieniającym się potrzebom⁹.

Ojciec święty stwierdza w dalszym ciągu, iż w tych nowych okolicznościach uznał za właściwe, by Kongregacja Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów oddała się głównie promowaniu poprzez nowe impulsy Świętej Liturgii w Kościele, stosownie do odnowy, którą zamierzył Sobór Watykański II, poczynając od Konstytucji *Sacrosanctum Concilium*¹⁰.

Benedykt XVI, jak sam zaznacza, mając na uwadze obecne okoliczności, uznał za stosowne przenieść do nowego Urzędu, który ustanawia w Trybunale Roty Rzymskiej, kompetencje dotyczące procesu o uzyskanie dyspensy od małżeństwa zawartego i niedopełnionego oraz procesu o nieważność świąceń. Za radą Kardynała-Prefekta Kongregacji Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów i po wysłuchaniu pozytywnej opinii Biskupa-Dziekana Trybunału Roty Rzymskiej, a także po zasięgnięciu rady u Najwyższego Trybunału Sygnatury

⁸ Benedictus XVI, Litterae apostolicae Motu proprio datae *Quaerit semper*, jw., s. 7.

⁹ Tamże.

¹⁰ Tamże, s. 290.

Apostolskiej i Papieskiej Rady Tekstów Prawnych postanawia wydać w tej kwestii nomy prawne¹¹.

III

Część dyspozycyjna Motu proprio zawiera cztery artykuły, które regulują sprawę przeniesienia wspomnianych wyżej kompetencji z Kongregacji Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów do Trybunału Roty Rzymskiej.

Art. 1 dokumentu znosi art. 67 i 68 Konstytucji apostolskiej *Pastor bonus*, które przyznawały kompetencje w dziedzinie dyspensy *super rato* i nieważności święceń Kongregacji Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów. Treść tych dwóch artykułów została przeniesiona, z odpowiednimi dostosowaniami, do dwóch nowych paragrafów (§§ 2-3), dodanych mocą art. 2 Motu proprio do tekstu art. 126 *Pastor bonus*, odnoszącego się do kompetencji Roty Rzymskiej¹².

Dodane do art. 126 dwa nowe paragrafy określają nowe kompetencje Trybunału Roty Rzymskiej – odnośnie do spraw procedury o uzyskanie dyspensy *super rato et non consummato* oraz spraw o nieważność święceń. Tak więc w § 2 stwierdza się, że w wymienionym Trybunale zostaje ustanowiony Urząd, do którego należy rozpoznawanie faktu niedopełnienia małżeństwa i istnienia słusznej przyczyny do udzielenia dyspensy. Dlatego też Urząd ten otrzymuje wszystkie akta wraz z votum biskupa i uwagami obrońcy węzła, a następnie, stosownie do specjalnej procedury, ma rozważyć, czy, w danym przypadku, przedstawić Ojcu świętemu prośbę o udzielenie dyspensy. Natomiast § 3 zawiera normę, w myśl której wspomniany Urząd jest również kompetentny do rozpoznawania spraw o nieważ-

¹¹ Tamże.

¹² W niezmienionym § 1 artykułu 126 Konstytucji *Pastor bonus* stanowi się, że Trybunał Roty Rzymskiej pełni zwyczajnie funkcję instancji wyższej w stopniu apelacyjnym Stolicy Apostolskiej dla obrony praw Kościoła, zaradza jednoci orzecznictwa i, poprzez własne wyroki, stanowi pomoc dla trybunałów niższego stopnia.

ność święceń, stosownie do normy prawa powszechnego i własnego, *congrua congruis referendo*.

Art. 3 Motu proprio statuuje, iż Urzędem ds. procesów o dyspensę *super rato et non consummato* i spraw o nieważność święceń kieruje dziekan Roty Rzymskiej, którego wspierają urzędnicy, komisarze deputowani i konsultorzy.

Wreszcie w art. 4 zawiera przepis końcowy i przejściowy stanowiący, że proces o dyspensę od małżeństwa zawartego i niedopełnionego oraz sprawy o nieważność święceń, które w momencie wejścia w życie Motu proprio znajdują się w Kongregacji Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, zostaną przesłane do nowego Urzędu Trybunału Roty Rzymskiej, który je rozstrzygnie.

W zakończeniu dokumentu Benedykta XVI stwierdza się, że to wszystko, co zostało w nim postanowione, winno być we wszystkich jego częściach zachowane, bez względu na jakiegokolwiek rzeczy przeciwne („non obstantibus contrariis rebus”), nawet godne szczególnej wzmianki. Jednocześnie Ojciec święty postanawia, iż dokument winien być promulgowany przez ogłoszenie go w dzienniku „L'Osservatore Romano”, a jako datę jego wejścia w życie określa 1 października 2011 r.¹³

IV

Dokonana przez Benedykta XVI modyfikacja w zakresie przeniesienia określonych kompetencji z jednej dykasterii kurialnej do innej stanowi kolejny element w trwającym od 1967 r. posoborowym procesie reformy Kurii Rzymskiej¹⁴. Poszerzając dotychczasowy zakres zadań Trybunału Apostolskiego Roty Rzymskiej o dwie procedury – w sprawach dyspensy *super rato et non consummato* oraz o nieważności święceń, należące dotąd do Kongregacji Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów – Ojciec święty kierował się przesłankami zmierzają-

¹³ Benedictus XVI, Litterae apostolicae Motu proprio datae *Quaerit semper*, jw., s. 7.

¹⁴ Zob. Paulus VI, Constitutio apostolica *Regimini Ecclesiae Universae* (15.08.1967), AAS 59 (1967), s. 885-928.

cymi do przystosowania struktur zarządzenia Kościołem do zmieniających się wymogów duszpasterskich.

Spośród czterech artykułów Motu proprio *Quaerit semper*, które modyfikują odnośnie dyspozycje Konstytucji apostolskiej *Pastor bonus*, istotne postanowienia zawierają niewątpliwie art. 2 §§ 2-3 i art. 3, poświęcone nowemu Urzędowi włączonemu do struktury Roty Rzymskiej. Podczas gdy w art. 2 §§ 2-3 zostały wskazane kompetencje tego Urzędu, to w art. 3 określono jego nazwę i wewnętrzny ustrój.

Gdy chodzi o kompetencje Urzędu, to – jak to wyżej nadmieniono – obejmują one dwa rodzaje procesów: o uzyskanie dyspensy od małżeństwa zawartego i niedopełnionego (art. 2 § 2) oraz o stwierdzenie nieważności świąceń (art. 2 § 3). Co się tyczy zaś nazwy, to, jak również wspomniano już wcześniej, brzmi ona następująco: „Urząd do spraw procesów o dyspensę od małżeństwa zawartego i niedopełnionego i spraw o nieważność świąceń” (*Officium de processibus dispensationis super matrimonio rato et non consummato ac causis nullitatis sacrae Ordinationis*). Na ustrój wewnętrzny tej jednostki organizacyjnej składają się: funkcja dziekana Roty jako przewodniczącego Urzędu, a więc kierującego jej pracami, oraz funkcje urzędników, komisarzy deputowanych i konsultorów; wszyscy oni wypełniają zadania określone przez dziekana.

Jak zauważa A. Stankiewicz, nowy Urząd w Trybunale Roty Rzymskiej, jak wynika to z samej jego nazwy, ma naturę i kompetencje administracyjne (nie zaś sądownicze), co w istocie nie zmienia fizjonomii Trybunału, zważywszy, że w konkretnej praktyce Kurii Rzymskiej, także w innych dykasteriach (w Sygnaturze Apostolskiej) współistnieją bez trudności funkcje sądownicze (zarówno sporne zwyczajne, jak i sporno-administracyjne) i funkcje administracyjne (nadzór nad wymiarem sprawiedliwości). W przypadku Roty, dodaje jej aktualny Dziekan, ta pewnego rodzaju „odrębność” nowego Urzędu gwarantuje ostatecznie ochronę indywidualności historyczno-prawnej kolegium prałatów-audytorów, dzięki czemu w rzeczywistości istnieje wymieniony Trybunał Apostolski¹⁵.

¹⁵ A. Stankiewicz, *Un'innovazione storica*, jw., s. 370.

Sprawy przekazane do kompetencji Roty Rzymskiej wymagają, jak stanowi to art. 2 § 2 Motu proprio, prowadzenia ich według „specjalnej procedury”. Dla spraw o dyspensę *super rato et non consummato* są to więc przepisy przewidziane w kann. 1697-1706 KPK¹⁶, przy czym występujący w nich zwrot „Stolica Apostolska” należy obecnie utożsamiać z Rotą Rzymską, nie zaś, jak dotąd, z Kongregacją Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów. Również występujące w obowiązujących przepisach specjalnych Listu okólnego ówczesnej Kongregacji Sakramentów z dnia 20 grudnia 1986 r.¹⁷ wzmianki o „Kongregacji” należy aktualnie odnosić do Roty Rzymskiej, a ściśle do jej nowego Urzędu¹⁸.

Gdy chodzi z kolei o sprawy dotyczące nieważności świąceń, dokument Benedykta XVI poleca prowadzić je według „norm prawa powszechnego i własnego, *congrua congruis referendo*”. Ta końcowa klauzula była konieczna, gdyż KPK, dyscyplinując tę materię w kann. 1708-1712, czyni wyraźne odniesienie do właściwej „Kongregacji” (w kann. 1709 i 1710)¹⁹. Normy te aktualnie należy odnieść do Roty Rzymskiej. Poza tym, w stosowaniu *Regule servandae* wydanych przez Kongregację Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów dnia 16 października 2001 r., dotyczących postępowania w sprawach o nieważność świeceń²⁰, wszystkie występujące tam wzmianki o wymienionej Kongregacji należy rozumieć jako odnoszące się do Roty Rzymskiej. Natomiast odwoływanie się w tym dokumencie do „prefekta” i „sekretarza” Kongregacji oznacza dzisiaj, iż chodzi o dziekana tejże Roty²¹.

¹⁶ Por. kan. 1384 KKKW.

¹⁷ Congregatio pro Sacramentis, Litterae circulares *De Processu super matrimonio rato et non consummato* (20.12.1986), „Communicationes” 20 (1988), s. 78-84.

¹⁸ A. Stankiewicz, *Un’innovazione storica*, jw., s. 370.

¹⁹ W KKKW użyto zwrotu bardziej ogólnego: „kompetentna Dykasteria Kurii Rzymskiej” (kan. 1386 §§ 1-2).

²⁰ Congregatio de Cultu Divino et Disciplina Sacramentorum, *Decretum quo „Regulae servandae” ad nullitatem sacrae Ordinationis declarandam foras dantur* (16.10.2001), AAS 94 (2002), s. 292-300.

²¹ A. Stankiewicz, *Un’innovazione storica*, jw., s. 371.

NEW COMPETENCES OF THE TRIBUNAL OF THE ROMAN ROTA

SUMMARY

On 30 August 2011 Pope Benedict XVI issued *motu proprio* „*Quaerit semper*” (came into force on 1 October of the same year), pursuant to which he transferred competences concerning obtaining *super rato et non consummato* dispensation and declaring invalidity of holy orders – from Congregation for Divine Worship and the Discipline of the Sacraments to the Tribunal of the Roman Rota by establishing a new office in this Tribunal.

The introductory part of *motu proprio* contains motives of introduced innovations (among others directives of II Vatican Council), and the second part contains proper legal dispositions (in four articles), which amend provisions of *Pastor bonus*, Apostolic Constitution by John Paul II of 28 June 1988.

Słowa kluczowe: Trybunał Roty Rzymskiej, Benedykt XVI, kompetencje, dyspensacja *super rato*, nieważność święceń

Key words: Tribunal of the Roman Rota, Benedict XVI, competences, dispensation *super rato*, invalidity of holy orders